

О5о характерын дьиз кэргэн нону иити

Уобээ – Дьааны, Арыылаах орто оскуолата

Павлова Татьяна Александровна, алын кылаас учуутала

О5о – бийиги кэскилбит. Кинини хайдах иитэрбититтэн инники дьылбабыт быьаарыллар. Иитиллииттэн олох тутулар. Ол иьин хайа бабарар кэмнэ уьулуччу суолталаах боппуруос. Урукуттан иити «маньык буолуохтаах, гыныллахтаах» дэин чопчу ыйыы – кэрдии суоба уустугурдар. Кэм уларыйар, кьи уларыйар, олох уларыйар. Ол эрээри норуот бэйэтэ, биирдиилээн дьон, педагогтар муспут уопуттара, кылааттара, муударастара уйэлээх тирэх, комо буолар.

О5ону дьиз кэргэннэ иити тун былыргыттан кэлбит утуо угэс, дьиз кэргэн эйгэтэ наьаа улахан оруоллаах. Характер оруттэрэ ситиилэригэр – хотууларыгар улахан оруолу дьиз кэргэн сугэр. О5о тоьонон кыраный да, соччонон киниэхэ кэргэн олобун – дьаьабын сабыдыала улахан. Олобун маннайгы сылларыгар о5о кэргэн иьигэр: аьата иьэтинин, тороппуттэр оболорун кытта харадрыта сыьаннаьыларын эргимтэтигэр улаатар. О5о характерын оруттэригэр кэргэннэ киниэхэ саамай чугас дьоннор икки ардыларыгар сыьаннаьылар бэлиэлэрэ хаалаллар. О5о куруутун, хас кун аайы кэргэннэ хайдах сыьаннаьалларын корор уонна ону утуктэр.

О5ону быьаччы тогуруктуур эйгэ5э баар сыьаннаьылартан уьулуччулаах суолтаны о5о5о бэйэтигэр сыьаннаьы ьлар. О5ону олус атаахтатар, кини ытыа – сонуо, айдаарыа диэн хаьан даьаны, ханна даьаны тугу даьаны боппот уонна буйбат кэргэннэ, ол о5о тугу таптаабытын онорор, бэйэтин иннин эрэ корунэр буола улаатыа. Манна чаьылхай холобуру С.Михалков «Барыта о5о эрдэхтэн саьаланар» диэн кинигэтигэр аьалар. Кини бэрт кыратыттан бэйэтин кинини тулалыыр дьоннор больомтолорун ортолоругар коро уорэнэн хаалар. Итинник быьыыга – майгыга о5о хайаан даьаны бэйэмсэх буола улаатар.

Оттон оболоругар анардас бигэ, тыйыс бирикээстэьининэн мунурданар, кинилэр иннилэригэр туруорар ирдэбиллэригэр о5о аайы тус – туьунан сыьаннаьыллыахтааьын кытта аахсыбат кэргэттэргэ о5о ээл – дээл, куттамсах, инициативата, тулуура суох буола улаатар. Оннук кэргэттэр оболоро таьыллыахпыт эбэтэр кырбаныахпыт, уобуллуохпут – мобуллуохпут диэн куттанан, уксугэр тугу онорбуттарын тороппуттэриттэн кистиэхтэрин соп.

Оскуолаба киирэ илик о5о характера суруннээн дьиз кэргэннэ, о5о тэрилтэтигэр силис тардар. Маньык о5о улахааттар холобурдарын олус кэбэбэстик утуктэр. Холобур, улахан кьи атын дьонно хайдах сыьаннаьарын, ону ааьан хайдах кэпсэтэрин, учуутал хайдах тупта -хапта сылдыарыттан, улэьиттэр хайдах кэпсэтэллэриттэн.

Дьон киһини ытыктыыр киһини убаастыыллар, харыстыыллар, күүс-уох угаллар, сүбэлиллэр, үөрэтэллэр, үөрүүнэн истинник кэпсэтэллэр. Ол эбэтэр, киһини ытыктыыр киһи элбэх истин доҕоттордоох буолар. Оннук оҕо бэйэтигэр кыралары атаҕастаабат, кими баҕарар кытары эйэбэстик дорооболоһор, сорох оҕолор сыһа-халты туттунууларын, быдыр тыллаһыыларын сэнээрбэт, үтүктүбэт, үгүс түбэлтэбэ буйааччы буолар. Улахан дьону, учууталларын кытары баайсыбат, тыл бырахсыбат буола улаатар. Итинник иитиллэн тахсыы үгүс түбэлтэбэ дьэ кэргэннэ иитии түмүгүтүн, төрөппүттэр оруолларыттан тутулуктаах.

Характеры иитии – уларытан иити сурун суоллара: аҕа дьон уорэтиилэрэ уонна кинилэр тус бэйэлэрин холобурдара, улэбэ уорэтии, оҕо кунунун бэрээдэгин олохтообун уонна оҕону активнай буоларга иитии. Итии улэ араас корунэринэн сатаан дьуорэлиэххэ уонна сатаан туьаныахха наада. Оҕо ханнык суолу – эйэбэс дуу, хабараан дуу, сымыйа дуу суолу талан ылыыта, олох эйгэтигэр кииритиигэр киниэхэ, тороппут улахан оруоллаах буолар.

Дьэ кэргэн – оҕону иитии саамай саҕаланар сирэ. Үтүө үгэни сайыннарыы – хас биирдиибит бу орто дойдуга киһи буолан төрөөн олон аһарыгар ытык иһэ. Үтүө үгэс киһиэхэ инэн, ыалга олохсуйар. Ыал үтүө үгэһэ оҕолорунан аймахха тарҕанар.